

K problematice trestu smrti v USA

C. Höschl

Před pěti lety uvedl John Morgan v časopise *Scientific American*¹ některé závažné údaje týkající se trestu smrti ve Spojených státech a mající vztah i k celkové politice v této oblasti. Tato problematika, již tehdy u nás velmi živá², je i nyní stále aktuální.

Portugalsko zrušilo trest smrti v r. 1976, Dánsko v r. 1978, Nikaragua a Norsko v r. 1979, Francie v r. 1981. Holandsko v r. 1982, Austrálie v r. 1985. Filipíny a NDR v r. 1987, Kambodža, Nový Zéland a Rumunsko v r. 1989. Namibie v r. 1990, podobně jako Československo. Většina států tedy považuje hrdelní trest za špatný. V západní vyspělé civilizaci snad jedině Spojené státy tento trend nesledují. "

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ukončit v r. 1976 desetileté moratorium na popravu uvítali Američané s ulehčením. V současné době³ průzkum veřejného mínění ukazuje, že 75 % Američanů je pro trest smrti, zatímco v r. 1972 jich souhlasilo pouze 57 %. Třicet šest států Unie má už vypracovány statuty trestu smrti a od r. 1976 do konce května 1990 státy usmrtily elektrickým křeslem, plynem, injekcí nebo zastřelením 128 vězňů. Více než 2.300 jiných čeká ve frontě smrti na podobný osud. V diskusích o tom se vždy vynoří otázka, jakému účelu popravu slouží. Podle Amnestic International, podle ACLU (American Civil Liberties Union) a podle dalších organizací a hnutí neslouží k ničemu. Řečeno slovy jednoho z funkcionářů ACLU, jsou lidé pochopitelně rozhořčeni a znepokojeni krutými trestnými činy v Americe⁴, ale **trest smrti není řešením**. Více než jedno století **výzkumu ve Spojených státech a v jiných zemích neprokázalo, že by trest smrti snižoval počet vražd nebo jiných násilných činů**. Ve skutečnosti se zdá, že **popravu mají opačný účinek**. Když W.J. Bowers⁵ analyzoval četnost vražd ve státě New York od r. 1907 do r. 1963, shledal, že **počet vražd vždy měsíc následující po popravě stoupl o něco víc než 2x**. Vysvětluje si to celkovou "brutalizací společnosti"⁶.

Poprava samozřejmě brání vrahovi znovu zabít. Tato úloha trestu smrti je však veřejností přeceňována díky značné publicitě těch případů, kdy vrah opakoval svůj trestný čin poté, co byl propuštěn z věznice. Tím vzniká nesprávný dojem, že takové případy jsou časté. Ve skutečnosti

¹ The death penalty. Sci. Am., July 1990, str. 8-10.

² Čas.Lék.čes. 130, 1991, 24-25: 711; Literární noviny 3/1992.

³ 1989-1990

⁴ Stejně důvody ožívují volání po trestu smrti i u nás.

⁵ Cit. z sub 1)

⁶ Viz též Gardner E.S.: Soud posledního odvolání. Čes. překl. Praha, 1968

vrazi mají nejnižší recidivitu ze všech ostatních skupin zločinců. Z 2.646 vrahů propuštěných ve 12 státech od r. 1900 do r. 1976 pouze 16 bylo usvědčeno z recidivy. Ti, kdo si odpykali trest za jiné přestupky a zločiny, byli později usvědčeni z vraždy v mnohem větším procentu. Jestliže se však společnost domnívá, že jakákoli recidiva je v tomto případě nepřijatelná, je zde ještě možnost zcela vyloučit propustky vězňů, kteří si odpykávají doživotní trest.

V příkrém rozporu s laickými představami jsou pro stát doživotní tresty mnohem levnější než tresty smrti a popravy. Studie z Kansasu, New Yorku a Floridy ukazují, že trest smrti stojí stát v jediném případě v průměru od 1,6 do 3,2 miliónů dolarů. Uvěznění takového odsouzence místo toho na 100 let nebo více by stálo méně peněz. Hlavním důvodem tak vysokých nákladů na trest smrti je především náročný a složitý odvolací proces, který např. u těch, kdo byli popraveni v letech 1976-1990, trval v průměru 8 let. Zjednodušení odvolacího řízení by však zvýšilo riziko justiční vraždy nebo justičního omylu. Za posledních 18 let⁷ bylo nejméně 27 k smrti odsouzených lidí shledáno u vyšší instance nevinnými, někteří z nich čirou náhodou. Například nevinnost Randalla Dale Adamse, propuštěného 1989 po 12ti letech čekání ve frontě smrti v Texasu za vraždu policejního důstojníka, vyšla najevo pouze díky tomu, že se o jeho případ zajímali filmoví tvůrci. Jiní odsouzeneci neměli to štěstí. Od r. 1900 do r. 1985 bylo přinejmenším 23 Američanů popraveno za zločiny, které nespáchali. Oponenti trestu smrti doufají, že tyto skutečnosti ovlivní veřejné mínění. Jestliže se při jeho průzkumu dá dotazovaným na vybranou mezi trestem smrti a doživotním žalářem bez propustek, procento těch, kdo jsou pro trest smrti, klesne ze 75 na necelých 50 %. Jestliže se k tomu přidá požadavek podporovat finančně pozůstalé oběti, klesne procento na pouhých 30.

Jedním z důvodů, proč Nejvyšší soud vydal v 60. a začátkem 70. let opatření omezující trest smrti, byl také rasový podtext. Studie sledující rasu obětí přinesly zajímavé údaje: 84 % popravených od r.1976 zavraždilo bílou osobu. Přitom oběti vraždy ve Spojených státech jsou z poloviny černoši. Ve sledovaném období nebyl žádný běloch popraven za vraždu černocha. Ve státě Georgia měli vrazi bílých více než 4x vyšší pravděpodobnost, že dostanou trest smrti, než vrazi černých. Odborníci nepolemizují s těmito nálezy, ale brání systém tím, že požadují průkaz rasové nezaujatosti v jednotlivých případech. A tam se vskutku rasová zaujatost většinou nedá najít. Nejvyšší soud také nepovolil popravy mentálně retardovaných a těch, kteří v době spáchání trestného činu byli

⁷ 1972-1990

mladší 18ti let. Zhruba tři čtvrtiny odsouzených, kteří čekají ve frontě smrti, spadají do jedné z těchto dvou kategorií. Nejméně 4 byli popraveni v minulém desetiletí. Posledním byl Dalton Prejean, retardovaný černoš, popravený na elektrickém křesle 18. května 1990 za to, že zastřelil policistu, když mu bylo 17 let. Kromě USA pouze v Bangladéši, na Barbadosu, v Iránu a v Iráku byl v posledním desetiletí popraven mladistvý kriminálník. Kromě Prejeana byli v květnu 1990 popraveni ještě další 4 vězňové.

Jeden byl **Jesse Joseph Tafero**, který dostal křeslo za vraždu dvou policistů na Floridě před 14ti lety (dlouhá čekací doba na popravu je dána jednak složitostí a důkladností odvolacího procesu a jednak předchozími restrikcemi s popravováním). Poprava Tafera se konala 4. května 1990. Když popravčí sepnul spínač, kontaktní pokrývka elektrod, která převádí proud na lebku, vzplála. Popravčí tedy přerušil proud na šest sekund, během kterých se Tafero s hlavou kouřící a čmoudící zpod kápě zmítal a lapal po dechu, načež poté dostal další dávku proudu. Po celkové době 6ti minut a po třech záškubech byl Tafero konečně prohlášen za mrtvého.

Elektrické křeslo bylo zavedeno ve Spojených státech před 100 lety jako humánní alternativa oběšení. Mezi **státy unie, kde nebyl** v letech 1971-1990 **trest smrti ani vyneseno ani vykonáno**, patří Aljaška, Hawai, Severní Dakota, Minnesota, Iowa, Wisconsin, Michigan, Kansas, New York, Vermont, Massachusetts, Rhode Island. Mezi **státy, kde byl rozsudek smrti vyneseno, ale nikdo nebyl popraven**, patří Washington, Oregon, Kalifornie, Arizona, Idaho, New Mexico, Colorado, Wyoming, Montana, Jižní Dakota, Nebraska, Oklahoma, Arkansas, Illinois, Kentucky, Tennessee, Ohio, Pennsylvania, Maryland, Delaware, New Jersey, Connecticut, New Hampshire. V Nevadě byli v letech 1976-1990 **popraveni** 4, v Utahu 3, v Indianě 2, ve Virginii 8, v Severní Karolině 3, v Jižní Karolině také 3, na Floridě 22, v Alabamě 7, v Missouri 4, v Louisianě 9, v Georgii 13 a vůbec **nejvíce popravených bylo v Texasu -35**.

Je naší povinností trpělivě informovat veřejnost a zastupitelské orgány o složitém vztahu zločinu a trestu, zejména o tom, že **zločinnost nekoreluje záporně s výší trestů**, nýbrž s jejich neodvratností a včasností, jak vyplynulo opakovaně i z diskusí v České asociaci Římského klubu věnovaných kriminalitě. Volání po obnovení trestu smrti je tedy štěkáním pod špatným stromem. Obnova absolutního trestu by přinesla nejenom vnější ostudu naší zemi na sklonku 20. století, ale svým výsledkem také zklamání těch, kteří je podporují z dobrého úmyslu a z obav o zdravé mravy společnosti. Jestliže někde neplatí leninské „čím více tím lépe“, pak je to především v legislativě trestu smrti.

(1990)